

МАРИЈА ОРБОВИЋ

КЊИЖАР И ШТАМΠΑР ИСАИЛО А. ПЕТРОВИЋ

Марија Орбовић
УУ 32000 Чачак
Саве Ковачевића 19

UDK 929 : 655.42 (497.11)

Крајем XIX века Чачак је био већ формирана варош, у којој је привредни, културни и политички живот узимао маха. Трговина и занати су цветали, а од 1854. године, када је изграђена пивара, и касније, 1889. парни млин, створени су услови и за развој индустрије. Привредни развој учинио је да почев од 1885. па до 1913. године буде основано чак пет банака. Чачак је према попису из 1895. године имао 3.807 становника и био седиште округа, а од 1890. до 1902. чак два – чачанског и рудничког. Жичка епархија, пошто је више пута мењала своје седиште, најзад се усталила у Чачку (од 1897 до 1934. године).

За културни развој града од пресудног је значаја обнављање рада читаонице 1869. године и отварање пуне гимназије 1892. (мада је она до Првог светског рата остала шесторазредна). У школској 1896/97. години било је у њој уписано 314 ђака и радило је петнаестак професора. Долазак младих, свестрано образованих професора, од којих су се неки бавили научним радом и касније постали професори универзитета, морао је

оставити снажан утицај на ученике, али се осетио и у духовној клими града.¹ Све су то били добри предуслови за настанак и развој књижарства и штампарско-издавачке делатности.

Књижаре су се појавиле у Чачку пре штампарије и, као и у другим местима у Србији, у њима су се, поред друге робе, могле купити књиге и канцеларијски материјал. О томе Стојан Новаковић каже: „Путујући по Србији у разним приликама, ми смо могли собом видети како, уз некакве лонце или ђинђуве, стоји и табла на којој пише „Књижарница“ (тога и тога), као што је прописивао закон, а књиге је требало добро тражити, докле их спазите у неком углу у рафовима или каквом орманчићу.”² Држава је настојала да законским прописима уреди продају књига, да организује књижарску мрежу, у чему је донекле успевала, али су књижаре које продају и другу робу остале још задуго. Било је покушаја манипулисања ценом књига, па је Попечитељство просвештенија преко Милоша Поповића (брата Ђуре Даничића), уредника „Српских новина“ и „главног првог књижара“, године 1852. именовало у седишту сваког округа књигопродавца или поткњижара с правом да, поред остале робе, продаје и школске књиге, које су од свих књига највише и куповане. За тај посао у Чачку је одређен трговац Мића Милијановић.³

Двадесетак година касније, тачније 14. јула 1878, донет је Закон о књижарској радњи, на основу кога је Управа Државне печатње склопила уговор са књижарима у сваком округу. Из тог документа се види да је прву званичну књижару у Чачку имао Никола Радовановић, трговац, а једно време и председник општине.⁴

Други чачански књижар Војислав М. Андрић (рођен 4. децембра 1857. године) узео је у закуп радњу у којој је намеравао да отвори књижару. То се сазнаје из његовог писма, упућеног 15. новембра 1883. Фердинанду Крену: „Ја сам узео овде дућан од г. Николе Митровића да у њему отворим радњу књижарску, погодио сам и тишљерај за исту радњу и он је већ готов... Молим вас најпокорније да ми учините доброту, и позајмите 60 дуката за месец и по ја ћу на то време извадити признаницу на узету суму.”⁵ Андрић није добио позајмицу од Крена (на полеђини писма Креновом руком је написано „неможе“), али он се, ипак, некако снашао и књижара је отворена 31. децембра 1883.⁶ Та књижара је радила свега три

1. У периоду од 1886. до 1895. године у чачанској Гимназији су предавали професори: Сима Тројановић, Аца Станојевић, Божа Кнежевић, Гргур Јакшић, Радомир Илић и други.

2. Стојан Новаковић, „Српска књига њени продавци и читаоци у XIX веку“, Београд, Државна штампарија, 1900, стр. 84.

3. Др Бранко Перуничкић, „Град Светозарево“, Београд, 1975, стр. 683.

4. „Српске новине“, Београд, бр. 264 (29. новембар 1878), стр. 1139.

5. Међуопштински историјски архив Чачак (даље ИАЧ), Фонд Фердинанда Крена и Станковића, К-1.

6. „Српске новине“, бр. 13 (18. јануар 1884), стр. 58.

године, јер се Андрић одселио у Ваљево, где је наставио да се бави књижаством.⁷ Зна се да је и Стеван Хаџи Поповић осамдесетих година био књижар у Чачку, што се види из податка „да је С.Х. Поповић, књижар из Чачка дао прилог за фонд сиромашних ђака 14. јануара 1885. године.“ Он се одселио у Крагујевац и тамо је деведесетих година имао издавачку књижару.

Крајем осамдесетих година у Чачак се доселио Исаило А. Петровић. Рођен је 29. јануара 1865. у Крушевцу, а књиговезачки занат изучио је у Румунији. Говорио је више страних језика. Захваљујући својим способностима, вредноћи и предузимљивости, врло брзо је постао успешан у свим пословима којима се бавио. Књижару је отворио 1888. године. Никола Зега, учитељ цртања у чачанској Гимназији (од 1890. до 1899. године) о њему каже: „Његов предузимљив дух терао га је да створи себи бољу будућност. У Чачку није било тада књиговесца, а многи Чачани имали су доста поцепаних књига, па и државна надлештва и општине дадоше Исаилу књиге и протоколе на повезивање. Исаило је поред књиговезнице отворио и књижарницу у којој је држао поред школских уџбеника, разних књига из лепе књижевности наших и страних писаца; а поред тога продавао је и писаћи материјал.“⁸ У Чачку се оженио 1891. године са Персидом (или Мимом, како су је звали најближи) Пајовић, кћерком Јована Пајовића, угледног чачанског столара.¹⁰

По политичком опредељењу Петровић је био напредњак и самим тим је имао радикале против себе, па зато није чудно што се у листу „Таково“¹¹ може прочитати писмо Максима Л. Сретеновића, радикала и власника штампарије у Горњем Милановцу, у коме се на најружнији начин говори о пореклу Исаиловог капитала. У сваком случају, он је већ тада, пет година после отварања књижаре у Чачку, сматран за богатог човека. Одликован је Медаљом за успомену четрдесетогодишњице велике Светоандрејске скупштине и признања заслуга стечених за Дан Обреновића¹², а за учешће у ратовима: Сребрном медаљом за храброст у рату 1885/1886. године, Споменицом Краља Петра 1804–1903. године, Споменицом Српско-бугарског рата 1885/1886. године, Споменицом 1913. године и Споменицом Уједињења – освећено Косово.¹³

7. Велимир Старчевић, „Књижар Војислав Андрић“, „Ваљевац“, Ваљево, бр. 17 (септембар 1995), стр. 54.

8. „Српске новине“, бр. 81 (13. април 1885), стр. 404.

9. Никола Зега, „Исаило А. Петровић, књижар чачански“, „Гласник књижара“, Београд, бр. 1, 1924, стр. 7–8.

10. ИАЧ, Матична књига венчаних чачанске цркве, књ. 5, стр. 5.

11. „Таково“, Горњи Милановац, бр. 53 (4. јул 1893), стр. 3.

12. ИАЧ, Фонд Сретена Пајовића, Уверење о одликовању од 11. априла 1899. године, К-1.

13. „Ратнички гласник“, Београд, св. II–III, 1935, стр. 110.

„Краљ срп. повл. књижара Исаила А. Петровића“¹⁴ је имала повлашћен положај, а повлашћене књижаре – „право да продају издања Државне штампарије... обично су такве књижаре уписивале *повлашћена књижара*... Државна штампарија је ово право давала коме је хтела.“¹⁵ Осим књижаре, имао је и малу штампарску радњу, за коју је набавио две ручне штампарске машине „Бостон“.¹⁶ Позвао је грађанство 1. јуна 1898. године да користи услуге његове штампарије огласом у виду летка, који гласи: „Част ми је известити Вас, да сам поред моје књижарске радње, отворио и ШТАМПАРСКУ РАДЊУ, коју сам снабдео са врло лепим словима. Примам на израду: посетнице (визит-карте), трговачка писма, извешћа, јеловнике и рапорте за господу гостионичаре, свадбене и забавне позивнице, посмртне објаве итд.“¹⁷ У огласу се не наводи могућност штампања књига, али да су оне, ипак, штампане у његовој штампарији, потврђује преглед који следи, у коме су дате досад пронађене књиге са знаком где се налазе:

1. ЗОЛА, ЕМИЛ

Из љубави: новела / Емил Зола; превео Михаило Добрић. – Чачак: Издањем књижаре Исајла Петровића, 1894. – 59 стр.; 21 см
ИАЧ

2. ЧАЧАНСКА ЗАДРУГА

Правила чачанске задруге. – Чачак : Штампарија Исаила А. Петровића, 1898. – 31 стр.; 20 см
АС

3. ЧАЧАНСКА ГИМНАЗИЈА

Годишњи извештај Чачанске гимназије за школску 1897-98 годину. – Чачак: Штампарија Исаила А. Петровића, 1898. – 19 + [5]стр.; 22 см,
ИАЧ

4. КРАЉЕВСКА АКЦИОНАРСКА ШТЕДИОНИЦА

Правила Краљевске акционарске штедионице: основана 1885. – Чачак: Прва Чачанска Штампарија Књижара Исаила А. Петровића, 1899. – 32 стр.; 22 см
АС

14. Оглас у „Чачанској окружној самоуправи“, Чачак, бр. 9 (16. март 1906), из кога се види пуни назив књижаре.

15. Др Љубомир Дурковић-Јакшић, „Југословенско књижарство 1918-1941“, Београд, „Народна књига“, 1979, стр. 47.

16. Уговор о закупу штампарије, ПВ.

17. ИАЧ, Фонд Фердинанда Крена и Станковића, К-8.

5. ЧАЧАНСКА ШТЕДИОНИЦА

Правила Чачанске штедионице: основана 1885. – Чачак: Прва Чачанска штампарија Књижара Исаила А. Петровића, 1899. – 28 стр. 22 см АС

6. ЧАЧАНСКА ШТЕДИОНИЦА

Извештај управног и надзорног одбора о раду у 1900 години: поднесен шеснаестој редовној скупштини акционара на дан 11. фебруара 1901. – Чачак: Прва Чачанска Штампарија, 1900. – 16 стр.; 20 x 31 см АС

(На овој књизи је година штампања погрешно наведена, јер се из наслова види да је то могло бити само 1901. године, после усвајања извештаја, а не 1900.)

7. ЈАЊИЋ, Велисав

Пунољетство људског рода: прва књига Бог / од В. Јанића. – Чачак: Прва Чачанска Штампарија, 1900. – 61 стр.; 15 см ИАЧ

8. ФИЛИПОВ, Михаил Михайлович

Јован Хус : његов живот и реформаторски рад / написао М. М. Филипов; превео с руског Димитрије К. Михаиловић. – Чачак : Прва Чачанска штампарија, књижара Исаила А. Петровића, 1900. – X, 78 стр.:1 сл. Јована Хуса; 23 см. – (Живот и рад знаменитих људи)

ИАЧ; Градска библиотека, легат Миливоја Филиповића, 374/II

Дуго је владало мишљење да је „Јован Хус” прва књига која је штампана у Чачку, али овај преглед показује да их је било и пре ње. Ипак, остаје нејасно да ли је тај почетак био 1894. или 1898. године, када је Исаило Петровић и дао оглас о пуштању у рад своје штампарије. У прилог томе да је имао неку штампарију и пре 1. јуна 1898. године говори податак „Издањем књижаре Исаила А. Петровића, 1894.” са књиге Емила Золе „Из љубави”, мада је вероватно да је он ту само издавач, а да је штампарске услуге потражио негде на страни. О истој недоумици сведочи и рачун из 1894. године, упућен породици Крен поводом смрти Фердинанда Крена, који је испоставио Петровић за „штампање смртних огласа 50 комада, за натпис на венцу од госпође и натпис од деце – свега 22 динара и 50 пара”.¹⁸ И касније, пошто је продао своју штампарију, Исаило А. Петровић је давао порудбине другим штампаријама, Стевану Матићу, на пример, за своје наручице.

Назив штампарије је различито навођен на књигама, у почетку: „Штампарија Исаила А. Петровића”, а после: „Прва Чачанска Штам-

---

18. ИАЧ, Фонд Фердинанда Крена и Станковића, К-8.

парија". Могуће је да је узрок томе што се крајем 1898. године у Чачак доселио Стеван Матић, па је, из конкурентских разлога, Петровићу било потребно да истакне и у фирми своје првенство.

Иако невеликих могућности, „Прва Чачанска Штампарија“ је сметала Стевану Матићу, који је занат изучио у Крагујевцу и као већ познати типограф доселио се у Чачак из Горњег Милановца. Матић је Петровићу оспоравао право на штампање и успео да му се забрани рад, што се види из његовог огласа у „Љубићу“: „Министар Народ. привреде решењем својим од 8. овог мес. бр. 252 одобрио је решење овог Начелства, којим је забрањена бесправна штампарска радња, Исaилу Петровићу књижару овд. и он је услед овога престао и не сме даље израђивати штампарске послове. Па како је Штампарија Стевана Матића снабдевена са свим могућим потребама за штампање, као: картонима разне врсте, физит картама, посмртницама, хартије сваке врсте итд. Те стављајући све ово поштов. муштеријама на знање да нам се с поруџбинама обрете.“¹⁹ Забрана је уследила на основу правила Штампарско-литографског еснафа, основаног 1897. године, којима „је било предвиђено да штампарске радионице не могу оснивати они који немају изучену штампарску вештину и да је за њихово отварање потребна претходна дозвола надлежних власти и препорука еснафа, како је до тада на основу Еснафске уредбе, било правило за остале занате.“²⁰ На решење о забрани рада штампарије Петровић се жалио министру народне привреде наводећи да има „способног деловођу – фактора за штампарску радњу г. Ђорђа Бабића. По приложеним сведоџбама г. Ђ. Бабића види се да је исти испунио и услове из Правила Еснафа Штампарско-Литографског, т.ј. да је већ седма година како је фактор и словослагач у штампарским радњама.“²¹ И још додаје да је за 1898. годину порез уредно платио за обе радње, књижарску и штампарску, што је још једна потврда да је штампарију имао од те године, као што је и огласом објавио.

У образложењу забране рада министар је написао да „ко хоће да самостално упражњава какву занатску еснафску радњу, дужан је претходно испунити све услове који се Еснафском уредбом за то траже, а пре свега мора положити испит за мајстора... Исто тако он нема право упражњавати ову радњу ни помоћу способног деловође-фактора, јер по 78. чл. Еснафске уредбе то право имају само удовице и малолетна деца.“²² Ипак су идуће, 1900. године, штампане две књиге у овој штампарији:

19. „Љубић“, бр. 5 (18. II 1899), стр. 4.

20. Јован Дубовац, „Штампарство и графички радници у Србији 1831–1941“, Београд, „Рад“, 1975, стр. 45

21. Архив Србије, МНП-Т, Ф III, Р 13/1899.

22. Исто.

„Пунољетство људског рода“ и „Јован Хус“, али се он после тога више не појављује као штампар.

Из деловодника Матићеве штампарије види се да је он често вршио штампарске услуге за потребе Петровићеве књижаре. На пример, у фебруару 1901. године је штампао за њега 60 извештаја Краљевске штедионице, а у децембру исте године пише: „Исаилу за Кужеља 100 Физиткарти; Исаилу 2000 облигација.“²³

Бавио се Исаило Петровић и књиговезачким пословима, па се тако из његове „Књиге дуговања и потраживања“²⁴ види да је 1899. године укоричио, поред осталог и 34 књиге за учитеља Миливоја Филиповића, а и за школску библиотеку у Брезови, где је Филиповић тада радио. Такође је у фебруару 1904. укоричио пет књига „Отаџбине“ према узорку који му је Филиповић послао из Горње Добриње. Када се зна колико је овај познати библиофил²⁵ био избирљив у погледу набавке и заштите своје библиотеке (највећи број књига је коричио код познатих књиговезаца у Београду), онда је могуће закључити да је Петровић био и добар књиговезац. Његова књижара је била добро снабдевена књигама из белетристике, уџбеницима, разним канцеларијским материјалом и школским прибором, као што су: хартија, мастило љубичасто и антрацен, оловке, креде, разни обрасци за деловоднице и друге административне књиге. Пакети са порученом робом су слати школама, судовима, општинама и појединцима из даље и ближе околине Чачка (Гуча, Марковица, Тијање, Д. Краварица, Прилипац, Лучани, Миросаљци, Миланца, Студеница, Жича, Каменица, Међуречје, Павлица, Прислоница и друга места).²⁶ Продавао је и вредне књиге у претплати, па се из његове „Књиге дуговања и потраживања“ може установити ко су, на пример, били претплатници књиге „Знаменити Срби XIX века“, али и других.

Штампарију је Исаило Петровић дао у закуп, што се види из уговора закљученог 9. маја 1900. године са Владимиром С. Стевановићем и Петром Т. Лилићем, штампарским факторима: „Узимамо под закуп штампарију г. Исајла А. Петровића постојећу у Чачку, а протоколисану под фирмом „Прва Чачанска Штампарија“. Од г. И. Петровића, примили смо две штампарске ручне машине (Бостон), са словима и припадајућим материјалом“. Према наведеним условима уговора, њих двојица су могли да постану власници штампарије тек после годину дана, пошто се Петровићу исплати 1.350 динара. Даље у уговору пише: „До дочења нашег штампарског еснафског права, најдаље за 12 месеци од данас ми

23. Народни музеј Чачак, Деловодник Матићеве штампарије.

24. ИАЧ, Фонд Исаила А. Петровића, К-1.

25. Легат Миливоја Филиповића се чува у Градској библиотеци у Чачку.

26. ИАЧ, Фонд Исаила А. Петровића, Књига поште, К-1.

ћемо радити под фирмом истом са којом је г. Исајло до сада радио, а под именом „Прва Чачанска Штампарија“, коју ћемо Владимир и Петар пуноважно потписивати и све послове наплаћивати.“²⁷ Штампарија је радила још годину дана под истом фирмом, како су се закупци и обавезали, и зато се њено име налази у прегледу²⁸ штампарија у Србији, у коме се каже да је Чачак 1901. године имао две штампарије: Исаила А. Петровића и Стевана Матића. Не зна се шта је даље било са том штампаријом и до када је радила.

Ни књижарским и књиговезачким послом није се Петровић дуго бавио. То се сазнаје из писма од 9. априла 1909. године, које му је упутио Р.А. Павловић, књижар из Чачка: „Књижарску радњу коју сам од вас купио 1907. године (и коју сам вам исплатио). Исту радњу сам тј. продао Ан[астас] Ђ. Константиновићу коју ће он убудуће на своје име радити. Према горњем и пошто сам ја престао обављати књижарску радњу, то више не важе ни писмени ни усмени уговори.“²⁹

Упоредо са вођењем књижаре, Исаило А. Петровић је развио трговину шиваћим машинама, бициклима и „Нијагара пумпама“ и по томе се прочуо по читавој Србији. Путујући по Италији, Аустрији и Француској ради набавке књижарског материјала, доносио је разне ствари које је богата и технички развијенија Европа нудила. Тако је у Чачак стигао први грамофон, а са једног путовања и два бицикла, за њега и његову Персу.³⁰ Из сачуване преписке види се да су још 1897. године њих двоје бициклима одушевљавали Чачане и на њима путовали чак до Београда. Вероватно се због тога његово име везује и за оснивање „Велосипедског клуба“ у Чачку. Исаило А. Петровић је развио трговину бициклима, познате марке „Vrenabog“, не само у Чачку, већ и преко својих заступника (агената) у Нишу и Крагујевцу.³¹ Исто тако, добро су продаване шиваће машине „Victoria“ „под кирију“, тј. на отплату.³²

Фирма „Vrenabog“ отворила је 1907. године своје представништво у Чачку, па се Петровић повукао из посла. Пошто је раније продао штампарију, па затим књижару и престао да се бави трговином, он после 1907. године живи од иметка који је стекао и „досађује се“. Да је тако, види се из писма Драгослава Ј. Кужеља, који му пише из Беча 13. јула 1911. године: „Јуче сам примио твоју карту у којој се јадаш на досаду... Ја сам се

27. Уговор о закупу штампарије, ПВ.

28. Дубовац, Јован, „Штампарство и графички радници у Србији 1831–1941“, Београд, „Рад“, 1975, стр. 78.

29. ИАЧ, Фонд Сретена Пајовића, К-1.

30. Мојсиловић, Миле, „Књижар Исаило Петровић“, „Чачански глас“, бр. 34 (16. VIII 1991), стр. 8.

31. ИАЧ, Фонд Сретена Пајовића, К-1.

32. Исто.

чудио како си се тако рано могао повући у мир и напустити радњу која је сигурно била више но само добра. Сујета и ништа више. Полакомио си се за разним другим пословима чији сам успех читао у новинама. Мислио си да је тај посао довољан за човека који је од ране младости научио да ради и то озбиљно ради. Сад те, што је врло појмљиво, убија досада. Ја те знам као устаоца, одличног раденика, стога се чудим да у Чачку, нарочито од како је жељезница, не можеш ништа да створиш..."³³

Наредне године је провео у ратовима, балканским и Првом светском, из кога се није ни вратио. Погинуо је у чину капетана 25. новембра 1914. код села Брестовика, а сахрањен код цркве у Коларима.³⁴

Тако се, у педесетој години, завршио живот једног необичног и занимљивог човека који је по више чему био први у Чачку. О његовој свестраности и угледу способног и вредног човека говоре подаци из сачуване преписке са пријатељима и родбином. Писма су адресирана на „Господина Исаила Петровића“, али и на „Агента точкова“, „Књижара и фабриканта“ или, како пише Никола Зега на једној карти, „Исаилу А. Петровићу Књижару, Књиговесцу-Бренаборцији итд“, а на карти од 11. децембра 1898. године поводом славе је написао:

„Ој слављеници!
 сваког лета нова срећа
 лане точак што с окрећа
 а сад штампа ручна преса
 да вам с боље пуни кеса.
 Живели точкови, живела Машина
 Живео Исаило и његова Мима.“³⁵

За чачанску културу и историју књижарства и штампарства Исаило А. Петровић је значајан пре свега као штампар и издавач првих књига. Неколико пронађених књига из његове штампарије наговештавају да је имао намеру да се бави издаваштвом. Као образован човек, али и предузимљив и способан у стицању капитала, прошавши свет, он је видео да издавачке књижаре доносе већу зараду. У XIX веку отварање књижара није био уносан посао за њихове власнике, јер је то време било врло неповољно за продају књига (осим школских) зато што су културне потребе највећег дела становништва могле бити задовољене књигама као што су сановници и рожданици. Зато су књижари, да би опстали, продавали траженију робу, а они сналажљивији, као Петровић, постарали су се да ту робу увезу из Европе и тако се обогате, или да се посвете

33. Исто.

34. „Српске новине“, бр. (19.XI 1914), стр. 2.

35. ИАЧ, Фонд Сретена Пајовића, К-2.

издаваштву. У Чачку је само још један књиџар покушао да буде издавач, али много касније. То је Бране Л. Петровић Ресавац, који је 1927. године дошао у Чачак из Свилајнца и у бившем дућану Исаила А. Петровића, на Великој пијаци 18, отворио књиџару, у којој је од 1933. године штампао разне формуларе, али и неке бројеве „Освета“, омладинског књижевног часописа.

По угледу на Европу, отварање су и код Срба издавачке књиџаре, као што је у Новом Саду књиџара Дамјана Каулиција, који је још почетком XIX века објављивао Доситејева дела, па у Земуну Гаврила Ковачевића, који је и сам био писац. У Београду прва таква радња је била Глигорија Возаревића, аутора и издавача првих књиџарских каталога и библиографија у Србији, затим Велимира Валожића. Највећи међу њима је био Геца Кон, који је почињао да се бави књиџарством и издаваштвом када и Исаило А. Петровић у Чачку. Занимљиво је да су скоро сви ови књиџари били и књиговесци, што и Стојан Новаковић примећује у поменутој књизи: „Знаменито је што се у тим нашим временима везање и продавање књига често налази у једним рукама.“

Када се говори о развоју штампарства у Чачку, обично се занемарује Петровић, а већа пажња се поклања Стевану Матићу и Славку Г. Поповићу, који су били школовани штампари, имали веће штампарије у којима су радили скоро пола века и штампали највише од онога што је у Чачку објављено до Другог светског рата. Тако Властимир Матић 1933. године у „Чачанском покрету“ у тексту „Развитак штампе у Чачку“ и не спомиње Исаила А. Петровића, већ каже да је прва штампарија била његовог оца. Ипак, непобитна је чињеница да је штампарство у Чачку почело од Исаила А. Петровића.

LIBRAIRE ET IMPRIMEUR ISAILO A. PETROVIĆ

La fondation de librairies et d'imprimeries présente une importance indubitable pour le développement culturel de la ville de Tchatchak. C'est de 1852 que date la première librairie ou, pour parler plus exactement, c'est dans l'année en question que le commerçant Mića Milijanović fut autorisé à vendre, avec d'autres marchandises, des livres aussi.

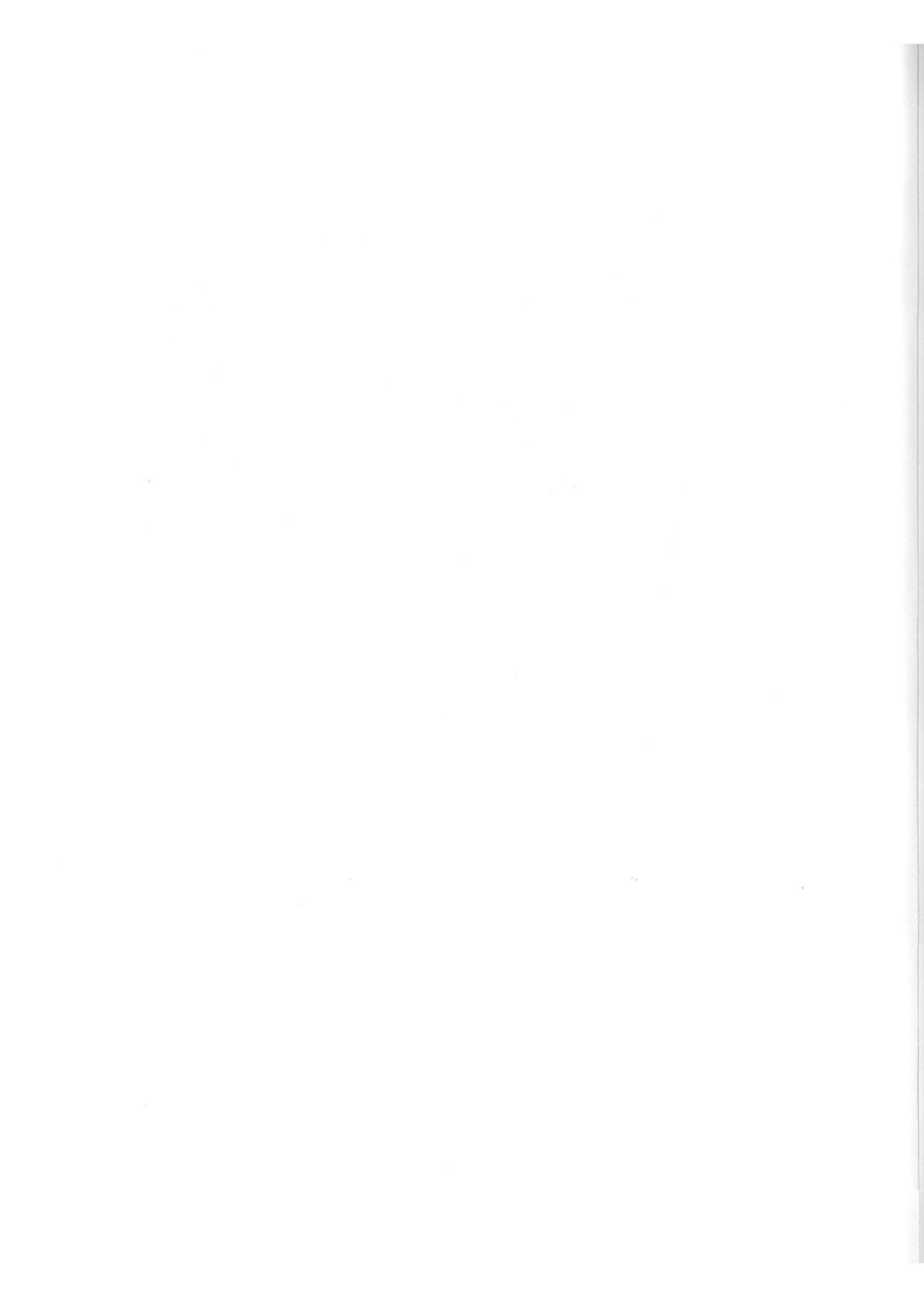
La première imprimerie de Tchatchak appartenait à Isailo A. Petrović qui était originaire de Kruševac. C'était un homme cultivé, relieur de livres, libraire et commerçant qui parlait plusieurs langues et qui fournissait les grandes villes serbes de produits acquis dans les pays européens. C'est en 1888. qu'il ouvrit une librairie à Tchatchak et, probablement, entre 1898 et 1900 une imprimerie aussi, qu'il donna à

bail à Vladimir S. Stevanović et à Petar T. Lilić qui étaient protes. Ce fut une petite imprimerie équipée de seules deux machines marchant à la main (marque „Boston”) et l'on sait qu'elle fonctionnait encore au cours de l'année 1901. Y furent imprimés, entre autres, des livres aussi, dont sept nous sont parvenus, parmi lesquels le Bulletin du Lycée de Tchatchak pour l'année scolaire 1897/98 (premier Bulletin de lycée imprimé à Tchatchak), et „Jovan Hus” de M. M. Filipov, dont on avait longtemps cru que c'était le premier livre imprimé à Tchatchak. Petrović s'essaya aussi à l'édition, ce dont témoigne un livre d'Émile Zola (Iz ljubavi), publié en 1894 par sa librairie.

Bien qu'il eût obtenu des succès dans toutes les activités dont il s'occupait, Isailo Petrović y renonça de bonne heure. Il fut tué à la guerre de 1914, pendant laquelle on lui décerna plusieurs décorations.

Pour la culture de Tchatchak Petrović est important comme imprimeur et éditeur des premiers livres. Bien que Stevan Matić et Slavko G. Popović, imprimeurs professionnels, soient de loin plus importants, car c'est à eux que revient le mérite de tout ce qui a été publié à Tchatchak avant la Seconde guerre mondiale, il n'en reste pas moins vrai que, dans cette ville, c'est Isailo Petrović qui avait donné la première impulsion à l'art de l'imprimerie.

Marija ORBOVIĆ

Сл. 1: Исаило А. Петровић

КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ПОВЛ. КЊИЖАРА

ОСНОВАНА 1888. год. **ИСАИЛА А. ПЕТРОВИЋА У ЧАЧКУ** У СОПСТВЕНОЈ КУЉИ НА БЕЛ. ПИЈАЦИ

Велики избор књига за све школе и цркве. Канцеларијског материјала за све државне и општине канцеларије, по веома умереној цени.

ФАБРИЧНО СТОВАРИШТЕ

ШИВАЋИХ МАШИНА **ВЕЛОСИМЕДА**

Најновијег система, за домаћу и занатлијску употребу.
Цена 50, 70, 90 дин. а и скупљих према величини.

Врло издржљивих. Цена 200 динара на машини, као и разних делова за велосипед.

На захтев докључа **шкркове** најновијег система машине „Нитара пумпе“, исти се не крене као обични шкркови и црпе воду из бунара од 25 метара дубине.

Парочину ваљку скрећем куцима шиваћих машина, да се чувају којикаких пробојева и сиптајућих делова, јер од истих буде свака куца увек прекорен. Мени је, пак, продаја машина споредан посао и зато сам у стању да име по врло јетивој цени продајем. Свака куца машина биде од мене савесно упућен за руковање машином и добија поуку за својој бесплатно за десето-годишњу гаранцију за машину.

Сл. 2: Рекламна порука Исаила А. Петровића („Чачанска окружна самоуправа”), година I, број 9 од 16. марта 1906. године

ПРЕГЛЕД СЛОВА И УКРАСА

ШТАМПАРИЈЕ

ИСАИЛА А. ПЕТРОВИЋА У ЧАЧКУ.

Печат обичан
Печат гротески
PETIT GROTESKI LATINSKI
ПЕТАТ ШАРЕН
Борис Парски
Цицера Антиква српски
Cicero Latinaki
Митал Сонг

ЈИМЕ УКРАШЕНО И ДАТНСКИ

ГАРМОНД ШИРОКИ

ЦИЦЕРО ОБИЧАН

ЦИЦЕРО ГРОТЕСКИ

ЦИЦЕРО ТАЛИЈАНСКИ

CIC TAL LATINSKI

ТЕРЦИЈА БЕЧКИ

ТЕРЦИЈА ГРОТЕСКИ

ТЕРЦИЈА МЕДЕВИЈАЛ

ТЕРЦИЈА ШАТИРАНИ

ТЕКСТ УЗАНИ

РУКА РУЦИ

3. ЦИЦЕРА УЗАНИ

ВОДА

